

VIGILIA

2006 / 6

J. B. Metz és az új politikai teológia

J. RATZINGER – J. B. METZ: **Isten, a szenvedés
és a politikai teológia**

GÖRFÖL TIBOR: **Szenvedélyes egyoldalúság**

LÁZÁR KOVÁCS ÁKOS: **Emlékezet, szenvedés, esztétika**

MÁTÉ-TÓTH ANDRÁS: **Politikai teológia**

Beszélgetés Johann Baptist Metzcel

JOHANN BAPTIST METZ: **Keresztény antropológiai forradalom**

Poszler György és Vasadi Péter köszöntése

71. évfolyam	VIGILIA	Június
LUKÁCS LÁSZLÓ:	Az ellentmondás jele	401
J. B. METZ ÉS AZ ÚJ POLITIKAI TEOLÓGIA		
J. RATZINGER – J. B. METZ:	Isten, a szenvedés és a politikai teológia	402
GÖRFÖL TIBOR:	Szenvedélyes egyoldalúság	410
LÁZÁR KOVÁCS ÁKOS:	Emlékezet, szenvedés, esztétika	418
MÁTÉ-TÓTH ANDRÁS:	Politikai teológia	425
SZÉPÍRÁS		
VASADI PÉTER:	A menny előtt; Intarzia (<i>versek</i>)	432
KRUPP JÓZSEF:	„Engem fest már a tenger”. Vasadi Péter: <i>Az öreg Renoir</i>	434
BENEY ZSUZSA:	Naplójegyzet (<i>esszé</i>)	438
NAGY FARKAS		
DUDÁS ERIKA:	Korahajnali utak (<i>novella</i>)	440
HALMAI TAMÁS:	Téli barokk; Barbár (<i>versek</i>)	442
LÁBASS ENDRE:	Képzeletbeli utazás Sir John Mandeville-lel (<i>esszé</i>)	444
B. PAP ENDRE:	la maison du docteur gachet à auvers; le pain et les oeufs (<i>versek</i>)	453
BESZÉLGETÉS		
E. SCHUSTER – R. BOSCHERT-KIMMIG:	Johann Baptist Metzcel	454
MAI MEDITÁCIÓK		
JOHANN BAPTIST METZ:	Keresztény antropológiai forradalom (<i>Ujlaki Tibor fordítása</i>)	464
NAPJAINK		
ZSÁVOLYA ZOLTÁN:	A megfelelések költője. Három bekezdés a nyolcvanéves Vasadi Péterről	468
BAZSÁNYI SÁNDOR:	Határolt vágyak. Köszöntő gondolatok a 75 éves Poszler Györgyről	470
KRITIKA		
MIDLING ANDREA:	J. B. Metz: <i>Szenvedéstörténet és megváltástörténet</i>	472
SZEMLE		
	(a részletes tartalomjegyzék a hátsó borítón)	474

Emlékezet, szenvedés, esztétika

LÁZÁR KOVÁCS ÁKOS

1963-ban született. A PPKE BTK Esztétika Tanszékének oktatója. Legutóbbi írását 2005. 8. számunkban közzétük.

J. B. Metz három szenvedélyéről

Johann Baptist Metz a német, de az olasz, spanyol, angol nyelvterületeknek is egyik nagyhatású, bölcséleti szempontokat is hatékonyan érvényesítő teológusa. Sajátos, a gyakorlati teológiát nem katekézisként, liturgikaként, vagy homiletikaként kezelő teológiai éthosza arra a — zsinati dokumentumokban egyébiránt legszervebben benne lévő — megközelítésre irányul, miszerint az egyház közösség, és nem valamiféle individuális polgári klub, kulturális páholy. Mélyreható, antropológiai természetű, bölcséleti alaptanulmányai nem teszik számára lehetővé, hogy az emberrel mint absztrakt entitással foglalkozzon — az *ember* szó általános, fogalmi létét nem keveri össze annak konkrét, reális megjelenéseivel. Nem érti, pontosabban nem tudja, nem akarja érteni az *individuum* fogalmát sem. Kerüli az újkori értelemben vett *szubjektum*-fogalmat is, hiszen az nem más, mint az előbbi individuum-fogalom néhány száz éves fedőneve. A felvilágosodás szubjektum-fogalmával és egyéb fogalmi diktátumaival szemben igényt tart arra, hogy hívő emberként önmagáról önmaga is kijelentéseket tehessen — teológiai horizonton, bölcséleti (nem tudományos) pontossággal és igényességgel.

**Az új politikai teológia
és a hazai szellemi
helyzet**

Nagy a kísértés (mint minden részben „metziánus” epigonnak), hogy ha Metz szellemében elfogadnánk azt a kiindulópontot, hogy a teológiai gondolkodás mozgásához belsőleg, nem pedig pusztán külső, korlátozó létezőként tartozik hozzá maga az adott kor, a kor szellemi szituációja, akkor nemcsak hogy semmi kivetnivalót nem találhatnánk abban az eljárásban, hogy legelőször is a jelenlegi magyarországi szellemi helyzet feltérképezésére vállalkozzunk, és annak viszonyai között helyezzük el az új politikai teológia igényeit és célkitűzéseit, hanem eljárásunk az egyetlen legitim megközelítésnek tűnhetne. Csakhogy már előzetesen le kell szögeznünk, hogy egészen egyszerűen nem adottak azok a belső, és hitünk szerint külső feltételek, amelyek lehetővé tennék egy ilyen elemzés elvégzését, nemcsak a magyar szellemi közélet — sokat emlegetett — megmerevedett tagoltsága miatt, hanem azoknak az előzetes konkrét társadalomelméleti megfontolásoknak a hiányából is következően, amelyek differenciált és sokrétű áttekintést tennének lehetővé. A teológiai szempontokat is érvényesítő bölcséleti igényű korelemzés legfeljebb a követke-

ző évtizedekben lesz lehetséges, ezért ahelyett, hogy Metz (magas) szellemi igényeinek megfelelően próbálnánk elemezni Metz gondolkodását, egyelőre csupán arra van lehetőségünk és képességünk, hogy feltárjuk az új politikai teológia mint teológiai és (véleményünk szerint) bölcseleti program néhány belső mozgástörvényét. Mindezt abban a reményben, hogy azok idővel segítséget nyújthatnak a termékeny teológiai szempontokkal is számot vető gondolkodás magyarországi elmélyüléséhez. Ebben a kísérletben mindannyian adósai vagyunk egymásnak.

Mielőtt Johann Baptist Metz néhány könyve magyar nyelven is hozzáférhetővé vált, az újabb teológiatörténet iránt érdeklődő magyar olvasó mindössze annyit tudott a német teológusról, hogy újszerű teológiai megközelítésével épp a felfokozott '68-as idősokban jelentkezett. Élesen (és hűségesen) bírálta nagy tanárát és mesterét, Karl Rahnert, sokat merített a teológiai részről többnyire éles elutasítással fogadott frankfurti iskolától. A katolikus teológia „baloldali” képviselőjeként szokás számon tartani. Metzet számos rokon vonás kapcsolja össze a felszabadítás teológiájával, illetve Jürgen Moltmann és más protestáns gondolkodók társadalomteológiai programjával. A katolikus teológia képzeletbeli harcvonalrendszerén — például a jelenlegi pápa által képviselt — „konzervativizmussal” ellentétes oldalon helyezkedik el. Mindez ugyan nem túl sokatmondó, de ahhoz éppen elég, hogy sokakban eleve fenntartást ébresszen a politikai teológiával szemben. Nem járnánk el azonban helyesen, ha ezzel ellentétes képet igyekeznénk rajzolni Metzről, vagy a politikai teológia apológiájának megírására vállalkoznánk. Elegendőnek tűnik, ha egyelőre — tömören és elnagyoltan — kiemelünk néhányat azok közül a szellemi szálak közül, amelyekre Metz gondolatai felfűződnek. (Sommás, apologetikus véleményünk azonban az, hogy az előző jelzők többnyire a felvetett kérdések felületes szemlélése miatt ragadnak rá arra a valakire, aki nem politikus, nem forradalmár, nem heretikus, hanem egy lassan nyolcvanéves, egyházát szenvedélyesen, ugyanakkor kritikusan szerető teológus.)

A német nyelvű országok könyvesboltjaiban 2006 áprilisában felbukkanó új könyvének Metz a *Memoria passionis* (A szenvedés emlékezete) címet adta. Az emlékezés kategóriája a hatvanas évek vége óta áll teológiájának középpontjában, azaz a könyvtől egy közel negyvenéves gondolkodói út összegzését várhatjuk. De míg az emlékezés kategóriája a teológiában rendszerint szentségtani összefüggésben, az Eucharisziával kapcsolatban bukkan föl, Metznél egy egész teológiai programot jelöl. Ennek megértéséhez érdemes visszatekintenünk arra a fogalmat első ízben elemző — 1968-ban született — szövegre, amelyben a korai felvetéseit érő éles bírálatokra Metz — sokak meglepetésére — egy új megközelítésnek, a *memoria* programjának kidolgozásával

¹A kérdésről vázlatosan még szólunk: Az új politikai teológia — „hitértelmezés és a társadalmi irányultságú gyakorlat”.

Távlatok 2006/2. (72)

²Balthasar és Metz „kölcsonös tiszteleten” alapuló kapcsolatáról lásd:

E. Schuster –

R. Boschert-Kimmig:
Trotzdem hoffen.

Mit Johann Baptist Metz und Elie Wiesel im Gespräch. Mainz, 1993, 25–26.

³München, 1962.

⁴Freiburg i. Br., 1977.

⁵J. B. Metz: *A kereszténység transzcendentális és politikai misztikája.*

In uő: *Az új politikai teológia alapkérdései.*

(Ford. Göröl Tibor és mások.) L'Harmattan, Budapest, 2004, 91–98., 91.

⁶In: J. B. Metz: *Az új politikai teológia alapkérdései* i. m. 31–57.

⁷Az idevágó irodalomból a legértékesebb talán a Bécsben oktató

Benjamin Taubald

Anamnetische Vernunft.

Untersuchungen zu

einem Begriff der neuen politischen Theologie

című könyve (Münster,

2001), amelyben a

szerző megvizsgálja a

memoria fogalmának

első megjelenését és

gondolati kontextusát

(45–58.), a Marcuse em-

lékezés-konceptiójával

mutatkozó párhuzamokat

felelt. (Metz gondolkodásának fordulópontjairól már olyan gyakran és olyan sokan írtak, hogy elegendőnek tűnik két szembeűnő fordulat említése. Az egyik a Karl Rahner transzcendentális teológiájától való kifejezett és kritikai elfordulás,¹ a másik a szerzetességről szóló két korai Metz-könyv közötti kiáltó ellentét: a Hans Urs von Balthasar nagymértékű hatásáról tanúskodó² *Armut im Geiste*³ [Lélekben szegényen] és a tizenöt évvel később született *Zeit der Orden? Zur Mystik und Politik der Nachfolge*⁴ [A szerzetesrendek kora? A Krisztus-követés misztikája és politikája] című könyveket „szakadék választja el egymástól”⁵.)

A „politikai teológia” a viták keresztüztüében címet viselő tanulmányból⁶ számos vonás kiemelhető, e helyütt azonban elégedjünk meg kettővel. Metz egyrészt a történelem és az eszkatológia (gyakran elemzett és számos kétértelmű elgondolásra alkalmas felkínáló) viszonyával kapcsolatban kiemeli, hogy mivel gondolkodása eszkatológiai horizonton mozog, az eszkatológia pedig az egész történelemre irányul, és nem engedi meg a történelem világi szubjektumának feltételezését (egyetlen közösség, faj vagy nemzet sem lehet szubjektuma az egész történelemnek), ezért a politikai teológia éppen ellentétes a politikai cselekvést egyházi kategóriákkal megterhelni próbáló vagy az egyház életét átpolitizálni kívánó törekvésekkel (ez nem egészen nyilvánvaló, a mai napig jelentkező félreértések miatt érdemes tehát megemlítenünk). Másrészt — és ez fontosabb — teológiai programjának megvilágításaként középpontba helyezi a hitet emlékezőként felfogó értelmezést. A Metz *memoria*-fogalmát vizsgáló reflexióknak köszönhetően⁷ ma már világosabban látjuk a fogalom összetett dimenzióit, gyökereit és sajátosan metzi természetét. Tény, hogy bármennyit merített is Metz a frankfurti iskola alakjainak a *memoriával* kapcsolatos elgondolásaiból, éppúgy átalakította Adorno társadalomkritikai, mint Marcuse pszichoanalitikus emlékezésfogalmát, mivel a *memoria-fogalmat* a keresztény hit tartalmával töltötte ki, és ezért meghatározott emlékezőként közelítette meg: „pontosan kimutatható, hogy a politikai teológia kénytelen volt lényegesen átalakítani, szinte újraalkotni a Marcusénál oly jelentős szerepet játszó emlékezőfogalmat”.⁸

Konkrétan: a *memoria* Metz szerint „kitör az uralkodó tudat bűvköréből; kritikai hangja olyan konfliktusokról beszél, amelyeket még nem oldottunk meg, csupán kiszorítottunk tudatunkból, és olyan reményekről, amelyek változatlanul érvényesek; az uralkodó elgondolásokkal szemben múltbeli tapasztalatokat mutat fel, és ezzel megingatja a jelen oly biztos és magától értetődő berendezkedését” — ezt eddig akár Marcusénál is olvashatnánk, de e sorok nem feltétlenül lógnának ki Adorno írásaiból sem; csak hogy Metz így folytatja fejtegetéseit: a keresztény hit „emlékezése elevenen őrzi azt a tudatot, hogy az isteni ígéretek és az önmagukról lemondani képtelen vágyaink és érdekeink irányí-

és ellentéteket (58–62.),
 kiemeli a történelmi
 áldozatok és a teológiai
 emlékezés összefüggé-
 seit (63–83.), elemzi
 a metzi teológia
 posztidealista természe-
 tét (119–124.), érinti azt
 a kérdést, hogy mennyi-
 ben lehet a *memoria* az
 egyetemesség szerve
 (138–143.), és kitér az
 „anamnetikus etika”
 elemeire (166–176.) —
 vagyis mindazt érinti,
 aminek áttekintésére
 nem vállalkozunk.

⁸B. Taubald:
Anamnetische Vernunft
 i. m. 45.

⁹A „politikai teológia” a
 viták keresztjében
 i. m. 49.

¹⁰Uo. 52.

**Az új politikai teológia
 és a perszonalista,
 egzisztenciális
 felfogások**

totta történelem között »halálos« konfliktus bontakozik ki. Kriti-
 kája nem »totális kritika«, magában hordja a kudarc, a kitartás, a
 türelmetlenség fájdalmát, de ott rejlik benne az a türelem is,
 amelyet a keresztény *memoria* mint »Krisztus követése« megkö-
 vetel.”⁹ Ezzel azért — ezt nem kell részletesen bizonygatnunk —
 Marcuséhoz és Adornóhoz képest egészen más tartományba ér-
 kezünk. Metz ezután éppen a keresztény emlékezés krisztológiai
 (és ezért történelmi) természetére hivatkozva utasítja el azt a fel-
 fogást, amely „a történelmet a gonosz uralma alatt álló tarto-
 mánynak tekinti, s ezért a hitet olyan vívmánynak ítéli, amelynek
 sikerült kitörnie a történelemből és a történelmi viszonyokból”.¹⁰
 Ellenkezőleg — a keresztény hit mint *memoria* lényegileg beleve-
 ti magát a történelembe és a társadalomba. Nem aktuálpolitika-
 iként, hanem politikusan.

Metz fullasztó terhet ró a *memoria* fogalmára, szinte annak az
 oszlopnak mutatja be, amelynek a kereszténység nyilvános jelen-
 létét hordoznia kell. Idővel Metz egyre világosabban kimutatta,
 hogy az új politikai teológia összefüggésében az emlékezés az
 egyetlen egyetemes és egyetemessé tehető kategória. A *memoria*
 fogalmához társulnak Metz gondolkodásának legfontosabb
 összetevői, a (keresztény) szubjektumszerűség, a minden ember-
 re emlékező *memorián* keresztül egyetemessé váló igazság, az
 emberi szenvedéstörténet középponti jelentősége, és még sok
 minden. Természetesen az emlékezés kategóriája a motorja Metz
 filozófiai, társadalomtudományi és teológiai kritikáinak is. Mi-
 közben Metz „feltartóztató” gondolkodása, vagyis az, hogy szem-
 behelyezkedik a határidőtlenített idő mítoszával, az egyenes vo-
 nalú fejlődés, a társadalmi evolúció mitikus eszméjével, az
 emberi szenvedéstörténetről elfeledkező modern amnéziával stb.,
 egyszersmind jótékony hatásúak azok a szembehelyezkedései is,
 amelyekkel a protestáns (Friedrich Gogarten) és a zsidó (Martin
 Buber) gondolkodásból a katolikus szellemiségbe áthelyeződő
 perszonalista, illetve a protestáns teológiától (Rudolf Bultmann)
 eredő egzisztenciális felfogással szemben fogalmaz meg kritikai
 szempontokat. Véleménye szerint ugyanis mindkettő privatizál-
 ja, a magánszférára (az én és a te közötti kapcsolatra vagy az
 egyén egzisztenciális döntésére) korlátozza a vallás lényegileg
 politikai, társadalmi természetét. Az elmúlt évtizedek során
 Metz teológiai programjának ezek a fontos összetevői talán nem
 kaptak akkora figyelmet, mint a metafizikán gyakorolt bírálata
 (és itt nemcsak arról a tényről van szó, hogy Adorno nyomán
 elutasítja a szenvedés ontologizálását). E téren azért figyelmeztet-
 tő jel, hogy Habermasszal kapcsolatban megjegyzi: nem érti, mi-
 ért veti el olyan szenvedélyesen a metafizikát a kommunikatív
 cselekvés elméletének megalkotója, ha egyszer olyan nagy bizal-
 mat táplál a gondolkodásnak az igazság megtalálására való ké-
 pességében. Állítjuk, hogy az új politikai teológiának a perszo-

¹¹Lásd például J. B. Metz: *Rövid életrajzi vázlat: „Változásaim”*. In: uő: *Az új politikai teológia alapkérdései* i. m. 195–199.

¹²A. M. Haas: *Hans Urs von Balthasars „Apokalypse der deutschen Seele” im Spannungsbereich von Germanistik, Philosophie und Theologie*. In: K. Lehmann – W. Kasper (szerk.): *Hans Urs von Balthasar: Gestalt und Werk*. Köln, 1989, 62–77.

¹³E. Schuster – R. Boschert-Kimmig: *Trotzdem hoffen. Mit Johann Baptist Metz und Elie Wiesel im Gespräch* i. m. 36.

¹⁴Lásd például K.-J. Kuschel: *Jesus im Spiegel der Weltliteratur. Eine Jahrhundertbilanz in Texten und Einführungen*. Patmos, 1999; uő: *Im Spiegel der Dichter. Mensch, Gott und Jesus in der Literatur des 20. Jahrhunderts*. Patmos, 2000 etc.

¹⁵*Welches Christentum hat Zukunft? Dorothee Sölle und Johann Baptist Metz im Gespräch mit Karl-Josef Kuschel*. Stuttgart, 1990. ¹⁶Uo. 35.

nalista, az egzisztenciális és a transzcendentális gondolkodáson, illetve a „kritikai elméleten” gyakorolt kritikája Magyarországon is komoly tanulságokkal szolgálhatna, mivel a teológia gyakran egészen magától értetődően, ráadásul egymással párhuzamosan használja fel az első három modellt. Valamint adalékokat ajánlhatna fel a kritikai elméletek alapelveiből kiinduló művészettudósok számára is, hiszen a kritikai elméletek természetes megkérdőjelezhetetlensége sokszor akadály a termékeny továbbgondolkodásnak.

A művészettudománynál és a művészeteknél tartva megengedhető, hogy röviden kitérjünk a politikai teológia egy ritkán vizsgált vonására: tény, hogy annyi más „baloldali” kortársával ellentétben Johann Baptist Metz rendkívül visszafogott a művészetek, főként az irodalom és a teológia lehetséges kapcsolatát illetően. Míg például Dorothee Sölle, akivel Metz több alkalommal is kifejezetten „sorsközösséget” vállalt,¹¹ előszeretettel értekezett arról, hogy miként fedezhetők fel a modern irodalomban a mindannyiunkat „feltétlenül érintő” valóság észlelésének és meg tapasztalásának nyomai, addig Metz számos szempontból elhatárolódott az ilyen törekvésektől. Alois M. Haas zürichi irodalomtörténet-professzor talán nem érzéketlenül nevezte olcsó szekularista irodalomteológiának az előbbi, söllei megközelítést:¹² először is azért nem, mert „korunkban az esztétika valláspótlék, és a történelmet már csak irodalmi síkon szokás megközelíteni, úgyszólván posztmodern módon”.¹³ Ugyanakkor az új politikai teológia esztétikai „közömbössége” a szenvedés kérdésköréhez is kapcsolódik. Egy Metz és Sölle közötti, igen kis figyelemre méltatott (egy, a Haas által kifogásolt szekularista irodalomteológia számunkra talán legismertebb képviselője, Karl-Josef Kuschel¹⁴ által moderált) beszélgetésben¹⁵ az isteni szolidaritásra, az emberrel együtt szenvedő Istenre vonatkozó söllei felvetéseket antropomorf projekcióval vádolva Metz a következőket hangsúlyozta: „Engem félelemmel tölt el, ha Istent túl szoros összefüggésbe hozzák a szenvedéssel. Attól tartok, hogy így nem vehető komolyan a szenvedés. Az én szememben egy kétpólusú misztérium létezik: a megmentés, az üdvösség misztériuma és az emberi szenvedés borzalmas, negatív misztériuma, amely nem hozható harmóniába Istennel. Ha nem esztétizáljuk (és az esztétizálás nagy veszélye a posztmodern világnak), akkor a szenvedés valami szörnyűséges, egyáltalán nem fennkölt, hanem nagyon is iszonytató, a szeretettől távoli dolog.”¹⁶ A beszélgetésben Metz még egyszer kitér a szenvedést és az igazságtalanságot esztétizáló posztmodern veszélyeire: „az utóbbi években, amikor nálunk is megjelent a posztmodern diskurzus, újfajta mentalitás alakult ki, (...) olyan szemlélet, amely újra inkább az egyéni élet apró, konkrét és sajátos dolgaira ügyel, és belső egzisztenciális távolságba taszítja a nagy összefüggéseket,

a globális viszonyokat, a világösszefüggéseket és a harmadik világot. A világ már nem áll provokatív élel szívünk és szellemünk ajtaja előtt. Újfajta provincializmus alakult ki (...), amelytől meg kell szabadulnunk ahhoz, hogy politikai és kollektív változást tudjunk megvalósítani. Ezt a jelenséget új kiskorúságnak nevezem (...), amelyet a modern kultúraipari eszközök hoznak létre. Még soha nem tudtunk annyit a világban megtörténő szörnyűségekről, mint ma. Minden szerencsétlenségről tudósítanak bennünket. (...) De még soha nem volt ilyen nagy szakadék között, amiről tudomásunk van, és ahogyan változtatni kívánunk azon, amit ismerünk. Az új kiskorúságnak az a veszélye, hogy (...) rezignálttá válunk, és már nem is vesszük észre a szenvedést (...). Tudjuk, hogy egyre terjed a szegénység a világban, de megszokjuk, és egy vállrándítással mindent a szubjektum nélküli társadalmi evolúcióra bízunk.”¹⁷

¹⁷Uo. 58–59.

Az új politikai teológia és a művészetek

A posztmodern tudat tehát (tapintatosnak látszó módon) visszahúzódik a nagy nyilvános összefüggésektől, és bármennyire felemlegeti is a globális szegénységet, az éhenhaló milliókat, a fokozódó elnyomást, meg a többi efféle szívfájdalmát, a változtatás mindig konkrét szándékából kiszorítja a levegőt az evolútív tudat semmire sem kötelező tételezésével. Metzről tudjuk, milyen jelentős szerepe van gondolkodásában a természeti evolúció leképződéseként felfogott társadalmi evolúciót feltartóztató *apokaliptikus tudatnak*. (Az evolúció nem számol a konkrét véggel és ezért eltekint(het) a jelentől.) Hogy ennek mennyiben részese a mai irodalom és általában a művészet, arról érdemes lehetne vitát nyitni, de fontos észrevennünk, hogy Metznél mintha egyetlen művészetforma mégiscsak gyakran megjelenne a színen: mégpedig a filmművészet. Egyrészt az emlékezés súlyával kapcsolatban például kifejezetten hivatkozik Truffaut egyik filmjére,¹⁸ másrészt általánosságban azokra a filmművészeti alkotásokra utal, „amelyek a szenvedés és a bűn szituációját egészen sajátos módon idézik emlékezetünkbe, úgy, ahogy a tudományos historizálás objektíváló szemléletének sosem sikerülhet. Szó szerint másként »fognak hozzá« a szenvedés kérdéséhez: hozzánk, a felejtésbe szerelmesekhez fogják az emlékezés fájdalmát.”¹⁹

¹⁸E. Schuster –

R. Boschert-Kimmig:

Trotzdem hoffen. Mit

Johann Baptist Metz und

Elie Wiesel im Gespräch

i. m. 37.

¹⁹J. B. Metz: *Emlékezés*

és felejtés között: a soá

a kulturális amnézia

korában. In uő:

Az új politikai teológiai

alapkérdései

i. m. 143–147., 147.

Esztétikai és művészeti közömbössége ellenére az új politikai teológia a legkevésbé sem tekinthető valamiféle újabb képrombolás szószólójának. Csupán áttörni igyekszik azt a művészeti és kulturális közeget, hangoltságot, amely vagy megfélemedezik az emberiség egyetemes szenvedéstörténetéről, vagy esztétizálva semlegesíti azt, úgy, hogy az anamnetikus tudatot megfosztja a változtatás és a cselekvés igényétől. (Nyugodtan gondolhatunk például arra is, hogy míg a magyar aktuálpolitika előszeretettel hivatkozik múltbeli szenvedésekre, eközben a cigányság szenvedéstörténetének kezelésére a generációs lánc megszakítása felelős javaslatként hangzik el. Ugyanígy, a nemzetiszocializmus borzal-

**Az új politikai teológia
és az (aktuál)politikai
programok**

²⁰J. B. Metz: *Egy új hermeneutikai kultúra szükségességéről*. In uő: *Az új politikai teológia alapkérdései* i. m. 119–124.

mainak emlékezetben tartására támasztott — helyes — igény a mai magyar értelmiség egyik mérvadó képviselőjénél, Heller Ágnesnél azzal a cinikus megjegyzéssel párosul, hogy a magyar antiszemitizmusra szükség van, mivel megakadályozza a zsidóság asszimilációját. Végül: az ötven évvel ezelőtti forradalom halottainak és megnyomorítottjainak szenvedését Göncz Árpád arra hivatkozva ártalmatlaníthatja, hogy hiszen nem is voltak áldozatok, hiszen tudták, mi várhat rájuk).

Az új politikai teológia nem csupán az egyházat kívánja megvédeni az aktuálpolitikai és (szekularizált) politikai programokkal való azonosulástól. Mint a hit társadalomkritikai szabadságának intézményét arra is inti az egyházat (tehát a nyilvánosság egyik alapintézményeként), hogy szót emeljen a társadalmi, kulturális, pusztán kritikai nyilvánosság funkcionális, mindent semlegesítő és az anamnézia tüneteit mutató jelenségei ellen. Képesek leszünk-e valaha is erre egy olyan új hermeneutikai kultúra²⁰ segítségével, amely nemcsak retorikájában, de lényegileg is megvalósítja a másik emberrel szembeni (mindig konkrét) tiszteletet? Mindezt pedig úgy, hogy kritikáját elsődlegesen és kizárólagosan a szenvedők tekintélyének elismerése mozgatja.

„Vigilia/Esszék” című új sorozatunk kortárs írók, költők, esztéták köteteit adja közre. A szerzők nem képzett teológusok, nem tudományos igénnyel tárgyalják a keresztény hit kérdéseit, ám hit, kultúra és modernitás viszonyainak újszerű értelmezései rajzolódnak ki esszéikből. Képet kaphatunk az elmúlt évtizedek hazai egyházi életéről és a keresztény gondolkodás, közbeszéd mai problematikus kérdéseiről is, ugyanakkor az esszéírók az aktualitásokon túllépve hangsúlyosan hitünk alapjairól és a zsidó-keresztény hagyomány lényegéről szólnak.

MÁJUSBAN MEGJELENT:

Balassa Péter: *Az egyszerűség útjai, sötétben*. Ára: 1 300,-
Máthé Andrea: *Útvesztőben*. Ára: 1 100,-

